

Somatski frazemi sa sastavnicom 'glava' u govoru Grobnika

Grubešić, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:170819>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-31**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET

Valentina Grubešić

SOMATSKI FRAZEMI SA SASTAVNICOM GLAVA U GOVORU GROBNIKA

Završni rad

Pula, kolovoz 2024.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

Valentina Grubešić

Somatski frazemi sa sastavnicom *glava* u govoru Grobnika

Završni rad

JMBAG: 0303102637

Studijski smjer: Hrvatski i engleski jezik i književnost

Predmet: Dijalektologija hrvatskoga jezika

Znanstveno područje: Humanističke znanosti Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentorica: prof. dr. sc. Lina Pliško

Pula, kolovoz 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom
"_____“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli, _____

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. POVIJESNI I ADMINISTRATIVNI PODATCI GROBNIŠĆINE	8
3. DOSADAŠNJA FRAZEOLŠKA ISTRAŽIVANJA GROBNIČKOGA GOVORA ...	11
4. CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	12
5. KONCEPTUALNA ANALIZA	13
6. KONCEPTUALNA ANALIZA SOMATSKIH FRAZEMA SA SASTAVNICOM 'GLAVA' – REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	14
6.1. Frazemi kojima se opisuju čovjekove osobine.....	14
6.1.1. Pozitivne ljudske osobine	15
6.1.2. Negativne osobine čovjeka.....	17
6.1.3. Osobine koje se ne mogu odrediti kao isključivo pozitivne ili negativne	21
6.1.4. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitog ili tuđeg djelovanja	21
6.1.5. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje	25
6.1.6. Frazemi kojima se opisuje čovjekov status i životne situacije.....	26
6.1.7. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi	26
6.1.7.1. Mentalne sposobnosti	29
6.2. Frazemi kojima se opisuje količina	32
6.3. Frazemi kojima se ne može odrediti pripadnost ni jednoj od podskupina.....	32
7. ZAKLJUČAK.....	33
8. SAŽETAK	35
SUMMARY	35
9. LITERATURA	37
INTERNETSKI IZVORI.....	38
10. PRILOZI.....	38

1. UVOD

Frazeologija je vrlo mlada disciplina te se kao samostalna počela izdvajati polovicom 20. stoljeća, a u Hrvatskoj se zanimanje za ovu disciplinu pojavilo kada je Antica Menac napisala knjigu *Hrvatska frazeologija* u kojoj je opisana hrvatska frazeološka problematika te kontrastivna frazeologija. Također, napisala je još nekolicinu knjiga kojima je suautorica ili autorica. Uz Anticu Menac valja spomenuti Josipa Matešića koji je urednik *Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika*.

U svijetu, ali i kod nas se posljednjih desetljeća posvećuje sve veća pozornost frazeologiji kao dijelu jezikoslovlja koji se bavi frazemima (frazeologizmima), koji su zapravo stalne sveze riječi u kojima je barem jedna ili više sastavnica izgubila svoje osnovno značenje. Frazeologija je vrlo zanimljiva disciplina i kao dokaz tome nastali su razni referati i priopćenja na znanstvenim skupovima te radovi i knjige koji se bave frazeološkim pitanjima. Frazeologiju kao područje rada pretežno odabiru mlađi jezikoslovci te je to pravi dokaz njezina razvitka (Menac, 2007: 5).

Frazeologija kao lingvistička disciplina ima dva osnovna značenja. Prvo značenje jest lingvistička disciplina tj. znanost o ustaljenim izrazima u jeziku koji se proučavaju unutar tog istog jezika ili više njih. Drugo značenje je skup svih frazema koji su objedinjeni prema različitim kriterijima. Frazemi se mogu razvrstavati i prema određenim sastavnicama ili komponentama, porijeklu, proširenosti upotrebe, prema vremenskoj raslojenosti kao i prema područnoj raslojenosti. Frazeologija, naravno, ima i svoju osnovnu jedinicu koja je *frazem*, a on je sastavljen od najmanje dvije punoznačne sastavnice, dakle one koje su cjelovite, relativno čvrste strukture te imaju ustaljenu upotrebu u govoru. Frazem se ne stvara u govornome procesu već se kao cjelina uključuje u diskurs pa samim time postaje dio rečeničnog ustrojstva i funkcionira kao samostalna cjelina (Menac; Fink-Arsovski; Venturin, 2014: 5).

Razgovorni stil je onaj u kojem se frazemi najčešće pojavljuju, no postoje i oni koji su zbog svojih vulgarnih sastavnica neprikladni za svakodnevnu i pristojnu upotrebu. Također, neki frazemi imaju obilježja stilske uzvišenosti. Postoje frazemi u užem i širem smislu koji se pojavljuju u različitim strukturnim oblicima pa tako postoje minimalni frazemi koji se najčešće sastoje od jedne autosemantičke i jedne semantičke riječi. Sveze riječi su drugi oblik koji imaju najmanje dvije autosemantičke riječi. Neki frazemi imaju strukturu rečenice ili polusloženice. Također, javljaju se frazemi sa

poredbenom strukturom, oni koji imaju nacionalni karakter i sl. (Menac; Fink-Arsovski; Venturin, 2014: 6). Da bismo odredili što je somatski frazem, a što nije, jest određivanje pristunosti barem jednog somatizma u frazemu (npr. izgubiti glavu) što je najmanji uvjet za to određivanje, pritom se u obzir ne uzima je li taj frazem primarna frazemska sastavnica (npr. držati glavu u pijesku) ili sekundarna frazemska sastavnica (npr. imati soli u glavi). U nekim frazemima sadržana su dva somatizma koji su po važnosti jednaki, dakle oba su primarna (npr. glavom i bradom) ili je jedan primaran, a onaj drugi sekundaran (npr. imati mozga u glavi). Somatizam može biti sekundaran zbog sveze s prvim somatizmom (npr. diže se kosa <na glavi> *komu* <od čega>) (Kovačević, 2012: 19).

Budući da se u ovom radu bavimo somatskim frazemima valjalo bi objasniti po kojim kriterijima frazem postaje frazem. Somatskim frazemima možemo nazvati one frazeme koji barem za jednu sastavnicu imaju neki dio tijela. Naravno, frazeolozi imaju različite pristupe ovoj definiciji pa tako jedni somatskim frazemima smatraju isključivo frazeme koji za sastavnicu imaju dio ljudskog tijela (Čermák 1998: 112), drugi uključuju i frazeme koji imaju sastavnice životinjskog tijela (Krohn 1994: 20; Földes 1985: 21). Isto tako, neki u somatske frazeme ubrajaju i unutarnje organe ili čak one u kojima su opisani um i duša. Zajedno zaključuju da se u somatske frazeme ubrajaju emocionalne i mentalne sposobnosti čovjeka te različiti postupci ljudi koji pokazuju ljudske stavove prema unutarnjem svijetu i naglašavaju simboliku nekih dijelova tijela koje dolaze iz tradicije.

Sastavnica *glava*, koja je odabrana za istraživanje u ovom radu, jedna je od plodnijih sastavnica. *Glava* sama po sebi ima veliku važnost jer metonimijski preuzima funkciju sjedišta intelektualnih djelatnosti umjesto mozga budući da je ona vidljiv dio tijela pa se samim time češće koristi tim značenjem nego mozak (Kovačević, 2012: 16-17).

2. POVIJESNI I ADMINISTRATIVNI PODATCI GROBNIŠĆINE

Grobnik je mjesto koji lokalni stanovnici nazivaju Grobnišćinom te je smješten u blizini grada Rijeke. Grobnišćina velikom većinom okružuje grad Rijeku sa sjevera, istoka i sjeverozapada te kao i grad Rijeka pripada Primorsko-goranskoj županiji. Dvije su općine koje čine Grobnik, a to su općina Čavle i općina Jelenje, također pripadaju i naselja Svilno, Pašac i Orehovica koji su pod upravom grada Rijeke. U Grobničke govore ubrajamo sva naselja smještena u sjevernom riječkome zaleđu koji prate tok rijeke Rječine te ona koja se nalaze uz Grobničko polje (Lukežić; Zubčić, 2007:7). Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2021. godine u svim naseljima tog područja živi oko 12 000 stanovnika.¹

Grobnišćina ima bogatu povijest koja se proteže još od prapovijesti na što upućuje nekropola Grobišće u kojoj je zabilježeno pokapanje od željeznog doba i antike pa do srednjeg vijeka. U srednjem vijeku, nakon nestanka Ilira, Grobnik pada u ruke Franaka i Gota te u 10. stoljeću počinje pripadati hrvatskoj državi, a u vlasništvo knezova Krčkih dolazi 1225. godine. Vrlo značajan dokument u kojem se ime Grobnik zajedno s njegovim predstavnicima spominje jest Vinodolski zakonik, pisan glagoljicom na hrvatskom jeziku. Grobnik prelazi u ruke Zrinskih, nakon što je bio pod upravom Frankopana, koji grade dodatne zidine oko Kaštela kako bi pojačali obranu utvrde te je Kaštel postao dvor zahvaljujući njihovoj ulozi. Na život u cijeloj Grobnišćini uvelike su utjecali napadi Osmanlija isto kao i napadi Tatara koje su Hrvati pobijedili 1241. godine na Grobničkom polju i tako zaustavili njihove daljnje prodore.²

U novije doba na Grobniku je izgrađena zračna luka kao i poznati Automotodrom Grobnik koji privlači ljubitelje adrenalina i brzih vožnji, ali isto tako i turiste koji uz adrenalinske atrakcije mogu uživati u pogledu na čarobne Grobničke Alpe i predivnu prirodu Grobnika.³

Osim jezičnog sustava, Grobnišćina je cjelina geografskog, povijesnog i kulturološkog značaja. Podjele na Grobniku prvotno su zahvatile crkvenu zajednicu koja se podijelila na *plovanije* tj. župe: cerničku, jelensku i grobničku plovaniju unutar kojih postoje podjele na naselja (Lukežić; Zubčić, 2007:7).

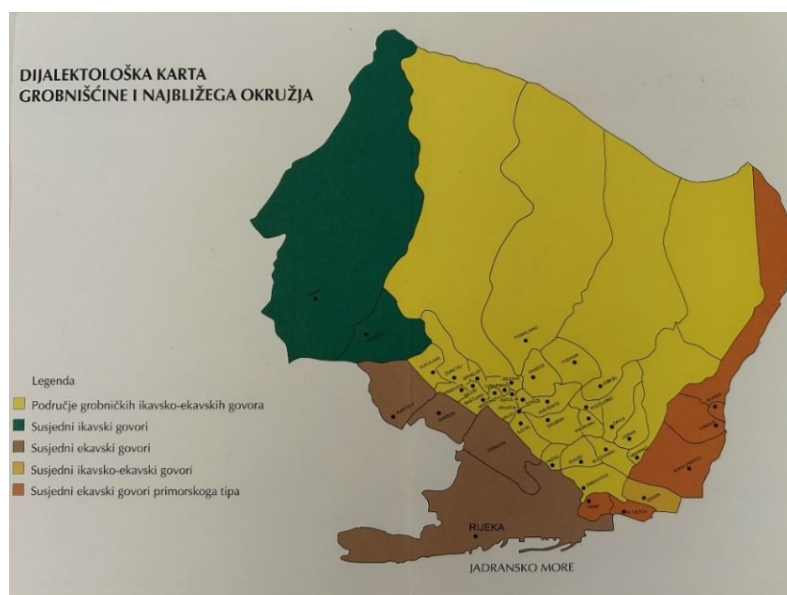
¹ Vidi: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> pristupljeno 5. 9. 2024.

² Vidi: <https://grobnik-katedra.hr/povijest/> pristupljeno 1. 8. 2024.

³ Vidi: <https://grobnik-katedra.hr/povijest/> pristupljeno 1. 8. 2024.

Grobnički govor pripada starosjedilačkim sjevernočakavskim tipovima govora unutar čakavskog narječja te je klasificiran kao sjevernočakavski govor unutar središnjeg poddijalekta ikavsko-ekavskog dijalekta. Govor je geografski sa sjevera, juga i zapada okružen drugim starosjedilačkim čakavskim govorima pa tako ima mnogo sličnosti između tih govora na svim jezičnim razinama: u fonologiji, fonetici, morfologiji, tvorbi riječi, sintaksi i u posebnom leksičkom fondu, ali isto tako ima i razlika budući da u Grobničkom nema čvrstih pravila kao u drugim govorima. Gramatička razlika očituje se u refleksu starog slavenskog glasa *jata* budući da Grobničani ostavaruju dvojak refleks *jata* u svojem govoru, naime oni imaju ikavski i ekavski refleks *jata* za razliku od govora susjednih mjesta koji imaju samo jedan refleks *jata*. Razlika se primjećuje i u akcentuaciji tj. u izgovoru akcenta, budući da Grobnički govor ima arhaičnu crtu u kojoj se očituje izgovorna duljina nenaglašanih dugih vokala ispred i iza akcenata, isto tako vrlo je bitna rečenična intonacija. Zbog ovih razlika susjedni govori za Grobničane kažu da pjevaju dok govore, da natežu. Upravo to je komunikacijski idiom današnjih Grobničana koji preko govora ostvaruju nekakvu vrstu kontinuirane veze sa svojim predcima koji su im u ostavštini ostavili ovaj zanimljiv govor koji je postao njihov simbol i baština (Lukežić; Zubčić, 2007:10).

Iva Lukežić i Sanja Zubčić opisale su govor u knjizi *Grobničkog govora XX. stoljeća* na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj razini. Vrijednost ovog opisa govora je i pridodan opširan rječnik koji je sastavila Iva Lukežić. Pri pisanju rječnika leksikografske prinose ustupili su i određeni pojedinci koji su također dopisivali dio leksema i sudjelovali u stvaranju ove ostavštine. Frazeme je u rječniku prikupila Sanja Zubčić.

Slika 1 Dijalektološka karta Grobnišćine i njezinog okružja

Samoglasnički sustav grobničkog govora čini pet samoglasničkih jedinica: fonemi *i, e, a, o, u* i slogotvorno *r*. Svaki samoglasnik može biti i dug i kratak kao i slogotvorno *r*. Fonemi nemaju alofona, dakle ne mijenjaju kvalitetu s obzirom na fonološko okruženje i mjesto u riječi. Takav je sustav starohrvatski, no u čakavskom narječju je dobro očuvan. (Lukežić; Zubčić, 2007:17).

Tri naglasaka su prisutna u naglasnome inventaru: brzi, silazni i akut. Svi navedeni naglasci mogu stajati na svakome samoglasniku. Sve ovo vrijedi i za slogotvorno *r*. Sva tri naglasaka mogu stajati na prvom i središnjem slogu riječi dok na zadnjem slogu mogu stajati samo brzi i silazni naglasak. Akut ne može stajati na zadnjem slogu riječi zbog ograničenja distribucije. Prema ovome grobnički govor ima naglasni sustav najstarijeg tipa koji se od starojezičnog razlikuje isključivo gubitkom akuta u zadnjem slogu riječi. Dakle, grobnički govor pripada naglasnom sustavu koji se zove *stariji tronaglasni sustav*. (Lukežić; Zubčić, 2007: 18).

Starojezični poluglas **ə* u nekim se primjerima razvija u *a* (npr. *čà* = **čə* ili *va* = *və*). Što se tiče starojezičnog samoglasnika **ę* on ima dvije zamjene u *a* i *e* (npr. *zaj̃k* = *językb*, *mêso* = **męso*). Nadalje, stari *jat* zamijenjen je vokalima *i* i *e* prema *pravilu Jakubinskoga i Meyera*. Kod glasovnih promjena važno je istaknuti jednačenje po mjestu tvorbe koji zahvaća *s* i *z* ispred palatala (npr. *š njin*, *ž njega*). Krajnje *m* zamljenjeno je s *n* (*z moj̃n brät̃n*, *s sestr̃n*), no u primjerima *srâm*, *gřm* se ne mijenja. Suglasnik *l* ostaje nepromijenjen na kraju sloga kao i u sredini riječi ispred suglasnika (npr. *dâl*, *bîl*, *rëkâl*). Promjene kod šumnih konsonanata: prvi okluzivni šumnik se gubi u suglasničkoj skupini na početku riječi ili je zamijenjen manje napetim šumnikom (npr. *čelà* = *pčela*, *šeñca* = *pšenica*). U određenim položajima prisutna je redukcija sonanta *v* (npr. *doṽica* = *vdovica*, *tõrak* = *vtor*). Asimilacija zahvaća suglasnike *s* i *z* ispred sloga koji u osnovi ima *č*, *ž*, *š* (npr. *čičme*, *šušilo*, *strâža*). S druge strane, kod disimilacije se razjednačuje prvi od dva nosna sonanta koji su u dodiru (npr. *mn* > *vn*, *mnj* > *mj*, *r-r* > *l-r*, *n - n* > *l - n*, *l - l* > *l - Ø*). Kod proteza zabilježena je ona u sonanta *j* na početku riječi kada se nalazi ispred samoglasnika *i* (*jih*, *jîn*, *jê*), te primjeri proteza sonanata *j* i *v* (npr. *jũžina* = *užina*, *Vilovik* = *llovik*). Hijatsko intervokalno *v* zabilježeno je u nekim primjerima (npr. *pävük* = *pauk*). Također u ovom govoru postoje neke inačice prijedloga poput prijedloga *s* koji prelazi u *z* ili *za*, iz prelazi u *z* i *sl*. (npr. *z nõsõn*). (Lukežić; Zubčić, 2007: 12 - 29).

3. DOSADAŠNJA FRAZEOLŠKA ISTRAŽIVANJA GROBNIČKOGA GOVORA

O frazeologiji Grobnika nije napisano mnogo radova. Prvi rad u kojem se spominju grobnički frazemi napisala je Sanja Bogović (1996.), *Frazeologija Grobničkih govora* koji je objavljen u Grobničkom Zborniku 4. U radu se bavila strukturnom, sintaktičnom i semantičkom analizom kao i podrijetlom frazema grobničkih govora. Bogović zaključuje da bi se frazemima odredilo podrijetlo potrebna su lingvistička, folkloristička, povijesna, geografska i druga istraživanja. Značenje frazema može, ali i ne mora biti izvedeno iz ukupnosti značenja njegovih sastavnica te da samo neke sastavnice prolaze semantičku pretvorbu (Bogović, 1996: 341-357).

Najvažnija dijalektologinja vezana uz područje Grobnišćine bez sumnje jest Iva Lukežić. U mnoge svoje radove uključuje segmente grobničkoga govora, ali i ukupnu grobničku kulturu. U 1. knjizi Grobničkog zbornika objavljuje temeljni dijalektološki rad vezan uz Grobnišćinu *Grobnička čakavština (fonološki i morfološki sustav)* iz 1998. godine u kojem analizira naglasni sustav te fonološku i morfološku razinu promjenjivih riječi.

Kapitalno djelo vezano uz Grobnik jest rječnik i gramatika *Grobničkog govora XX. stoljeća* u kojemu je suautorica uz Ivu Lukežić i Sanja Zubčić. Djelo je objavljeno 2007. godine u izdanju Katedre Čakavskog sabora Grobnišćine. Važno je istaknuti da se u Rječniku, u natuknici često nalaze frazemi koji opimjeruju pojedine riječi, npr. *glava*, str. 258-259, pa tako i rječnik može biti dobar izvor grobničkih frazema.

4. CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj je ovoga istraživanja prikupiti somatske frazeme sa sastavnicom *glava* u mjesnom govoru Grobnika te ih konceptualno analizirati. Terensko istraživanje provedeno je posebno sastavljenim upitnikom za istraživanje somatskih frazema. U sastavljanju upitnika koristili smo se knjigom Barbare Kovačević *Hrvatski frazemi od glave do pete* te *Hrvatskim frazeološkim rječnikom* autora Antice Menac, Željke Fink Arsovski te Radomira Venturine.

Terensko istraživanje provodilo se tijekom svibnja i lipnja 2024. godine.

U ovome su istraživanju sudjelovali izvorni govornici Grobnika, a to su:

Franko Mavrinac (rođen 1955.)

Duško Žeželić (rođen 1957.)

Frenki Fućak (rođen 1973.)

Dajana Maršanić (rođena 1977.)

Rajka Fičor (rođena 1965.)

Za sve ispitanike koji su sudjelovali u ovom istraživanju postoje potpisane privole kojima ispitanici daju suglasnost za korištenje svojih osobnih podataka (ime i prezime, te godinu rođenja) meni, kao studentici hrvatskoga jezika i knjiženosti i engleskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, u svrhu istraživanja frazema u mjesnom govoru Grobnika kojima se koristim u ovome završnom radu. Također, svi su frazemi i primjeri iz Upitnika i razgovori snimljeni mobilnim uređajem.

Nakon što je građa za potrebe ovog završnog rada prikupljena, provedena je konceptualna analiza somatskih frazema sa sastavnicom *glava* prema metodologiji Barbare Kovačević.

5. KONCEPTUALNA ANALIZA

Konceptualna analiza zanimljiva je zbog prikazivanja značenja frazema budući da se velika većina frazema temelji na metafori i metonimiji budući da čovjek svijet doživljava metaforično pomoću sličnosti i slikovitosti. Dakle, s obzirom na to da su frazemi temeljeni na metafori i metonimiji, konceptualna analiza donosi vrlo dobar prikaz značenja i područja unutar kojih su frazemi raspodijeljeni. Metaforički koncepti zahvaćaju nekolicinu pojmova koji se nazivaju *metaforama*, *metaforičkim ekstenzijama*, *frazemima*, *poslovicama* i sl. (Fink-Arsovski, 2002 :37).

Frazeologija je grana lingvistike koja je podobna za stvaranje koncepata, a taj je pojam Barbara Kovačević preuzela iz kognitivne lingvistike. Koncept je pojam koji daje značenja pojedinim frazemima ne uzimajući u obzir njihovo kategorijsko značenje te ih tako svrstava u određenu skupinu dajući nam priliku za analizu semantičkih taloga na temelju kojih se zapravo i stvara frazeološko značenje. U njima možemo vidjeti kulturološku podlogu koja je baza i može pomoći u sljedećim istraživanjima u pronalaganju zajedničkih osobina nekih zemalja ili za uočavanje razlika u kulturi (Fink-Arsovski, 2002 :37). Zahvaljujući toj konceptualnoj podjeli frazemi jedan drugome nisu sinonimi te se razlikuju i po strukturi.

Prema Barbari Kovačević, somatski frazemi su svrstani u tri različite osnovne skupine, ovisno o njihovom konceptu: frazemi koji se odnose na čovjeka, frazemi koji se odnose na količinu te frazemi kojima su opisani vremenski i prostorni odnosi (Kovačević, 2012: 126). Od navedenih skupina najbrojnija je ona koja se odnosi na čovjeka te je podijeljena u više podskupina, ovisno o njihovom frazemskom značenju i konceptu (Kovačević, 2012: 280). Takva podjela funkcionira i u grobničkim frazemima.

6. KONCEPTUALNA ANALIZA SOMATSKIH FRAZEMA SA SASTAVNICOM 'GLAVA' – REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U mjesnom govoru Grobnika zabilježili smo 94 frazema sa sastavnicom *glava*.

Prema podjeli Barbare Kovačević dijelimo ih u deset podskupina:

1. Frazemi kojima se opisuju čovjekove osobine
2. Pozitivne ljudske osobine
3. Negativne osobine čovjeka
4. Osobine koje se ne mogu odrediti kao isključivo pozitivne ili negativne
5. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitog ili tuđeg djelovanja
6. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje
7. Frazemi kojima se opisuje čovjekov status i životne situacije
8. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi
9. Frazemi kojima se opisuje količina
10. Frazemi kojima se ne može odrediti pripadnost ni jednoj od podskupina

6.1. Frazemi kojima se opisuju čovjekove osobine

- Starost

Bělā glāvā – sijeda (bijela) glava (Jūdi bēlē glāvê vāvīk ìmajū prāvō.)

Bělā glāvā jest frazem koji se odnosi na koncept starosti. U semantičkom talogu je slika čovjeka bijele/sijede kose koja je karakteristična za starije osobe. Starost donosi i mudrost koja je stečena životnim iskustvom, pa čovjek koji ima bijelu glavu simbolizira zrelu osobu.

6.1.1. Pozitivne ljudske osobine

- **Ponos**

Dignjenē glāvē – uzdignute glave (Prøšlā j jùtro d'ignjenē glāvē kòd prāvā žēnskā.)

Značenje frazema jest postati/postajati samosvjesniji (hrabriji). Ovaj se frazem javlja u pozitivnom kontekstu kao i u sinonimnom obliku *uzdignuta čela*. Također, frazem prikazuje sliku čovjeka koji ide kroz život samopouzđano, ponosno i odvažno, onaj koji je siguran u svoje odluke i postupke.

- **Dostojanstvo**

Něće pàst krùna z glāvē *kemù* – Neće past kruna s glave *komu* (Něće ti pàst krùna z glāvē ako pomětēš sprēda kùcē.)

Frazem opisuje dostojanstvenog čovjeka budući da je kruna simbol moći i vlasti te onaj koji ostane bez krune gubi svoju moć u okruženju. Značenje samog frazema jest da osoba neće biti manje vrijedna ako napravi ono što joj je rečeno ili što se od nje očekuje.

- **Hrabrost, ohrabrenje**

Glāvu gòri – glavu gore <!> (Mòreš ti tō, glāvu gòri!)

Dìgàt glāvu – podignut glavu (Dìgnī glāvu, pa nī tō takò løše.)

Ohrabrenje i podrška opisani su ovim frazemima kojima se pokušava sugerirati osobi da se razvedri i digne glavu čime odmah izgleda hrabrije, a ne da spušta pogled u pod bez obzira na situaciju u kojoj se nalazi.

- **Pokornost, poslušnost, briga**

Prignùt glâvu – pognuti glavu (Prignûl sãn glâvu aš mē j bìlo srãn chà sãn stòrl.)

Frazem *prignùt glâvu* opisuje čovjeka koji je popustio pred nečime ili nekime, onoga koji mora učiniti *što* protiv svoje volje iako to možda prelazi neka njegova uvjerenja. Simbolika frazema proizlazi iz toga što utučen čovjek spušta glavu i gleda u pod kako bi sakrio pogled od drugih ljudi kako nebi vidjeli njegovu potištenost.

- **Dosljednost**

Od glāvê do pētê - od glave do pete (Vàs sãn mòkār, od glāvê do pētê.)

Frazem *od glāvê do pētê* ima značenje da je *što* pravo, istinsko, da je ostvareno u svim pojedinostima te da je u cijelosti i potpuno, od početka do kraja, izvršeno, osmišljeno.

- **Pamet**

Imèt mòzga va glāvì – imati mozga u glavi (Trìbāš imòzga va glāvì za fìnit škòlu.)

Imèt sòli va glāvì – imati soli u glavi (Jà se tegà ne bìn domìslel ali srìća da tì ìmāš sòli va glāvì.)

Frazemi opisuju pametnog, mudrog i snalažljivog čovjeka koji se može snaći u različitim prilikama i u reagirati po vlastitom nahođenju. Frazem *imèt mòzga va glāvì* označuje da je čovjek sposoban razmišljati vlastitom glavom i donositi odluke po svom nahođenju budući da je mozak onaj koji nas pokreće i kojim razmišljamo. Frazem *imèt sòli va glāvì* temeljen je na metaforičnosti glave kao spremnika. Sinonim ovog frazema možemo vidjeti i u latinskom jeziku u obliku *cum grano salis* koji također opisuje da je *što* razumno.⁴

⁴ Vidi: <https://www.enciklopedija.hr/>, pristupljeno 1. 8. 2024.

6.1.2. Negativne osobine čovjeka

- **Ravnodušnost**

Bolí glāvà nìkoga za nìš – <ne> boli glava *koga za koga, za što* (Bolí me glāvà zâ te, dělāj čà čěš.)

Bolí glāvà - <da> boli glava (Bolí me glāvà čà se tì trūdìš zâ to.)

Frazem prikazuje čovjeka kojeg nije briga ni za što, ne opterećuje se problemima te je ravnodušan prema svojoj okolini. U semantičkom talogu nije stvarna glavobolja. Sinonimi ovog frazema su *boli me dupe* i *ne trepnuti <ni> okom*. Frazem *bolí glāvà* označuje nebrigu za tuđe probleme. Slika koju frazem opisuje jest čovjek kojemu se javlja bol u području glave zbog čega.

- **Pretjerana brižnost**

Ni vlâs nêće pàst z glāvê - ni dlaka/vlas s glave neće pasti (nije pala) *komu* (Bìt će sìgūrna s mănūn, nêće jōj ni vlâs pàst z glāvê.)

Pàzit ko òči va glāvì – čuvati (paziti) *koga, što* kao oči (oko) u glavi (Posūdīt ću ti bōršicu al ju pàzi ko òči va glāvì)

Koncept ovih frazema opisan je kao brižnost pa čak i kao skrbničko ponašanje prema bližnjemu ili do nekoga do koga nam je stalo. Frazem *pàzit ko òči va glāvì* temelji se na važnosti očiju i vida kod ljudi pa ih je samim time bitno čuvati. Značenje frazema jest s pažnjom se odnositi prema *komu, čemu*. Frazem *ni vlâs nêće pàst* nosi značenje sigurnosti, da se *kome* neće dogoditi ništa loše ili da se neće naći u neugodnim situacijama. Slika kojom je frazem prikazan je da ni jedna vlas, u ovom slučaju kao najmanja jedinica na tijelu, neće pasti.

- **Tvrdoglavost, nepopustljivost**

Pôc glāvûn kroz zîd – íci (htjeti) glavom kroz (kroza) zid (Băš si brtoglâv! Grêš glāvûn kroz zîd.)

Dotûpît vâ glâvu – utuvitl (uvrtjeti, zabiti) <sebi (si)> u glavu *što* (Dotûpît ću ti vâ glâvu pa ćeš vîdet da nîmâš prâvo.)

Imêt tŕdu glâvu/glâvînu – imati tvrdu glavu (Nê bi mu Bôg dotûpîl aš ìmâ tŕdu glavînu.)

Frazem *pôc glāvûn kroz zîd* opisuje čovjeka koji želi savladati neku životnu prepreku, ali bez obzira koliko se trudio i bio uporan uspjeh mu ne polazi za rukom i ne uspijeva doći do cilja. Frazem *dotûpît vâ glâvu* znači uporno željeti što, odlučiti što, zainatiti se i slično. Frazem je zasnovan na metafori glave koja je prikazana kao spremnik ideja u koji se na silu pokušava ugurati *što*.

- **Hirovitost**

Imêt mûhe va glâvî – imati mušice (muhe, bube, bubice) <u glavi> (Nî baš vâs svôj, ko da ìmâ mûhe va glâvî.)

Pûhnût vâ glâvu – puhnilo je u glavu *komu što (da...)* (Pûhnûlo jôj je vâ glâvu pâ j pobîgla od kûcê.)

Koncept ovih frazema počiva na naglom i nepromišljenom donošenju odluka. Opisuje se čovjek koji je hirovit, luckast pa čak i lakovjeran pa mu je potrebno istjerati iz glave mušice koje su ga navele na ludilo i pomutile mu razum. Budući da su muhe dosadne i stalno zuje oko glave, u ovom slučaju uzete su u obzir kao smetnja koje se nalazi u glavi i pomućuje razum. S druge strane, puknuti u glavu opisuje neočekivano donošenje odluka koje vode do nejasnih postupaka koji donose određene posljedice.

- **Oholost**

Odmîrit kogâ od glâvê do pêtê – odmjeriti od glave do pete (Pijažâlâ mi sê j pa sân ju odmîrîl od glâvê do pêtê.)

Dignūt glâvu – dignuti (podignuti) glavu (Dìgāl je glâvu va nebësa.)

Držät glâvu visokò – držati visoko glavu (Držiš glâvu visokò ko da si oficĩrskĩ kōnj.)

Koncept ovih frazema temelji se na prikazu vrlo uočljivog odmjeravanja pogledom od vrha glave do pete. Frazem je temeljen na ideji da ljude pri susretu gledamo prvo u oči pa prema dugim dijelovima tijela ukoliko želimo istražiti njihovo tijelo. U ovom slučaju taj pogled je oštar te *ispod oka*. Preostali frazemi prikazuju sliku osobe koja diže glavu visoko, izgleda ponosno, hrabro ali i oholost ako je glava previsoko što bi se moglo poistovjetiti i sa frazomom *nosom para oblake*.

- **Osjećaj krivnje, kompromitiranosti**

Imèt pûtra na glāvĩ – imati putra na glavi (Năš dīrehtōr imā pûtra na glāvĩ al mōramo mūčăt.)

Frazem opisuje osobu koja je djelomično ili u potpunosti kriva *za što*, umiješana u loše poslove, korumpiranu osobu ili onu koja je sudjelovala u sumnjivim poslovima. U semantičkom talogu je slika žena koje su nekoć putar/maslac nosile u košari na glavi do tržnice koji bi im se rastopio i razlio po glavi ako su predugo stajale i pričale (Kovačević, 2012: 165).

- **Umna ogorčenost, glupost**

Imèt tīrdu glâvu – imati tvrdu glavu (Nè moreš mu dotūpīt aš ima tīrdū glavĩnu.)

Imèt prōpuh va glāvĩ – imati propuh u glavi (Alĩ si bēdast! Īmāš prōpuh va glāvĩ.)

Koncept se odnosi na čovjeka koji je umno ogorčen, koji teže shvaća. Također, prvi frazem se može odnositi i na ljudsku tvrdoglavost kao jednu od karakternih crta. Pridjevom tvrd opisuje se osoba koja je nedokaziva. Nešto što je tvrdo teško se može probiti ili razbiti, tako i probiti misao do nečije glave. Semantički talog frazema *imèt*

prõpuh va glāvì jest da je *komu* glava prazna pa kroz nju prolazi vjetar. Osoba je zatupljena jer joj u glavi ne ostaju informacije budući da ima 'šuplju glavu' kroz koju informacije izađu.

- Luckast

Fālì kâ trēskà (treščìca) va glāvì *komù*– fali koja dasaka u glavi (Vìdi ga, nebõg! Kõ da mu fālì kâ trēskà va glāvì.)

Nìsû sì kolõmbārì va glāvì *komù* – nisu svi kotači u glavi (Nìsû ti sì kolõmbārì va glāvì dõčìn si tõ šâl dèlat.)

Ûdrèn z mokrùn křpùn/kālcètùn po glāvì – udren mokrom krpom/čarapom po glavi (Ponāšāl sē j čüdnõ, kõ da gā j kî bñbnñl z mokrùn křpùn po glāvì.)

Frazemom *fālì kâ trēskà va glāvì* opisuje se ponašanje čovjeka koje nije u skladu s normama. U semantičkom je talogu slika glave kao građevine od dasaka koja se urušava maknemo li samo jednu dasaku. Dakle, čovjek ne može djelovati racionalno ako mu nedostaje pamet. Što više 'dasaka' nedostaje u glavi, to je veća čovjekova ludost. Slično značenje nosi frazem *nìsû sì kolõmbārì va glāvì* koji opisuje čovjeka koji se ponaša čudno i nije pri zdravoj pameti. Glava je mehanizam koji nas pokreće, a u ovom slučaju neki kotač u tom mehanizmu nedostaje i samim time rad prestaje. Treći frazem opisuje čovjeka koji je priglup, ali i onoga koji nakon proživljenog šoka ne može razmišljati racionalno.

- Ludost

Mñjenā glāvā – luda glava (Mñjenā glõvo, smřì se mǎlo!)

Ovaj frazem opisuje čovjeka koji je nepromišljen i nerealan u svojim postupcima, čovjeka koji je zanesen *čime*.

6.1.3. Osobine koje se ne mogu odrediti kao isključivo pozitivne ili negativne

- Hladnokrvnost

Bīt mrzlê glāvê - biti hladne glave (Nēcũ ti sãd nĩš govorīt aš nĩsãn mrzlê glāvê.)

Koncept hladnokrvnosti u grobničkom govoru prikazan je frazemom koji opisuje kako bi čovjek u teškim situacijama trebao ostati priseban i hladnokrvan. Po Barbari Kovačević metafora na kojoj je zasnovan frazem jest opis glave kao temperamenta te da bi čovjek u svim situacijama koje mu se dogode trebao ostati smiren i racionalan te pokušao djelovati bez dizanja panike.⁵

6.1.4. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitog ili tuđeg djelovanja

- Zaljubljenost

Zavrtèt z glāvũn – zavrtjeti glavom (Zavrtèla mi se j glāvà kad sãn ju vĩdèl sprèdã sebè.)

Zajũbīt se prĩko glāvê – zaljubiti se preko glave (Zajũbĩl sãn se vã nju prĩko glāvê.)

Zgũbīt glãvu – izgubiti glavu za *kime* (Zgũbĩl je glãvu za onũn mãlicũn.)

Imèt glãvu va nẽblãkih – imati glavu u oblacima (Divõjkã kad se zajũbĩ ãmã glãvu va nẽblãkih.)

Frazemi u ovom konceptu opisuju gubitak razuma; zaljubljen je čovjek nošen emocijama ponaša nerazumno, zaluđeno i suprotno od očekivanog ponašanja. Frazem *zajũbīt se prĩko glāvê* opisuje jačinu zaluđenosti i ludost nastalu zaljubljenosti. Sanjarenje i maštanje o *kome* opisano je frazemom *imèt glãvu va nẽblãkih* budući da su oblaci nešto visoko, daleko od nas i nedostižno, njima je opisano čovjekovo ponašanje kada je zaljubljen.

⁵ Vidi: Barbara Kovačević, *Hrvatski frazemi od glave do pete*, str. 174.

- **Preživjeti, ostat živ**

Spāsīt glâvu – spasiti/spašavati glavu (Līšō j prōšāl, uspēl je spāsīt glâvu.)

Zīvūc žīvu glâvu – izvući (iznijeti i sl.) živu glavu <na ramenu> (Kòmāc sãn zīvūkla žīvu glâvu kād sãn pāla.)

Glava je simbol života, a u navedenim frazemima navodi se pokušaj izbjegavanja nesreće i spas od sigurne smrti.

- **Smrt, samrt, umiranje**

Zgūbīt glâvu – izgubiti glavu (Vozīl je brzō i zgūbīl glâvu.)

Plāīt z glāvūn čagōd – platiti glavom *što* (Plātīl je z glāvūn aš nī bīl šegāv za tō dēlo.)

Stāt ce glāvê kogà čâ / Koštāt glāvê – stajalo je (stajat ce) glave *koga što* (Stāt ce te glāvê ako dēlāš čâ ne rābī.)

Grē glāvâ / šlâ j glāvâ *komū* – ode glava <komu> <!> (Ako zāmēš mōj takujīn, grē ti glāvâ!)

Znēt glâvu z ramēna – skinuti glavu *komu* (Znēt ce mi glâvu z rāmena ako ne obāvīn dēlo.)

Koncept umiranja, samrti i smrti u govoru Grobnika opisan je s više frazema. Značenje prvog frazema jest da je netko izgubio glavu, odnosno život s obzirom na to da je glava simbol života. Ostali frazemi istog su koncepta i označuju nekoga tko će poginuti ili koji je već poginuo zbog neke krivice i uvjerenja.

- **Životna opasnost**

Igrāt se z glāvūn – igrati se glavom (Igrāš se svojūn glāvūn kād god grēš tāmō.)

Imèt glâvu va bõrši – nositi/imati glavu u torbi (Kàd god je òpāsno, òn imà glâvu va bõrši.)

Stàvit glâvu na còk – staviti glavu na panj/kocku (Bìli smo spràvni klàst glâvu na còk za njegà.)

Frazemi su značenja gubljenja glave kao simbola smrti, budući na to da je glava simbol života, njezinim gubljenjem odlazimo u sigurnu smrt. Frazem *stàvit glâvu na còk* prikazuje izloženost smrtnoj opasnosti, riskiranje života, a samo značenje proizlazi iz slike odrubljivanja glave koje je u povijesti predstavljalo kaznu za počinjene zločine. *Imèt glâvu va bõrši* donosi značenje da je *tko* izložen velikoj opasnosti.

- **Kajanje, pokajanje**

Túc z glāvûn va zîd – lupati glavom o zid (Tûkâl sãn z glāvûn va zîd kàd sãn zgûbîl râbuš.)

Túc se po glāvî – lupati se po glavi (Tûkâl sē j po glāvî aš joj je gřdo rēkâl.)

Skûst vlâsi z glāvê – čupati si kosu na glavi (Došlò mî j da poskûbên vlâsi z glāvê od mûke.)

Posût pòpelõn glâvu – posipati pepelom glavu (Pòsûl sãn z pòpelõn glâvu kàd sãn vîdēl čà sãn rēkâl.)

Prvi frazem odnosi se na čovjeka koji se kaje za svoja učinjena djela pa lupa glavom u zid kao znak kajanja. Donosi značenje prekasno shvatiti što smo učinili i nailaziti na stalne prepreke. *Túc se po glāvî* opisuje čuđenje i iznenađenje vlastitim postupcima. Frazemi *skûst vlâsi z glāvê* i *posût pòpelõn glâvu* označavaju vlastiti očaj i pokajanje čime čovjek pokazuje svoju grižnju savjesti zbog učinjenog kao i pokoru.

- **Zbunjenost**

Bez glāvê – biti bez glave (Vàs sãn smūcēn kò da sãn bez glāvê.)

Ne znân kadĩ mi j glāvà – ne znam gdje mi je glava (Ne znân kadĩ mĩ j glāvà, vàs sãn va žûrbi.)

Zgûbĩt glâvu – izgubiti glavu (Zgûbĩl je glâvu, nĩ vĩšẽ znâl ni čâ mĩslĩ.)

Bez glāvê i rēpà je čâ – bez glave i repa *je što* (Tô tĩ j dèlo bez glāvê i rēpà, pustĩ tô.)

Glava je simbol razumnosti, a u ovim frazemima njezino postojanje je negirano. Opisan je zbunjen čovjek koji je dezorijentiran, onoga koji je bez glave kao bez zvijezde vodilje. *Ne znân kadĩ mi j glāvà* je temeljen na slici prezaposlenog čovjeka koji istovremeno radi više stvari pa je zbog toga zbunjen. Posljednji frazem u ovom konceptu opisuje da je *što* nesređeno, nejasno, nelogično, nema reda ili logike u *čemu*.

- **Strah, uzbuđenje**

Dĩžũ se vlâsi na glāvĩ – diže se kosa <na glavi> *komu* <od čega> (Vlâsi su mi se dĩglĩ na glāvĩ òd strâhã.)

Ovaj frazem opisuje reakciju našeg tijela na strah i šok. Budući da je čovjek u pripravnosti na napad podižu se dlačice i kosa. Osim straha ovaj frazem opisuje i zapanjenost.

- **Glavobolja**

Glāvà kod balôn – glava je kao balon (Glāvà mi j ko balôn od sè mùkẽ kũ ìmãn.)

Bolĩ glāvà/pùcã glāvà *kemũ* – puca glava *komu* (Pùcã mi glāvà od ovê mùžikẽ!)

Negativno stanje glavobolje opisano je dvama frazemima u ovom govoru. Frazem *glāvà kod balôn* jest usporedni frazem nastao na sliku tj. usporedbu napuhanog balona koji je na rubu pucanja i glave koja je pod velikim pritiskom zbog nesanice, umora, mamurluka, opijanja i sl. Drugi frazem odnosi se na bol u glavi nastalu zbog velikih briga, neprestanog razmišljanja, muka prouzročenih nesigurnošću.

- **Previše je komu čega**

Imèt príko glāvê česà – imati preko glave čega (Īmān dèla príko glāvê, nēcù nīš dospèt.)

Nāvrrh glāvê – uvrh glave (Štūfa sān vās sīh, nā vrh glāvê ste mi.)

Frazemi opisuju čovjeka koji je „na rubu živaca“ i jedva podnosi što mu se događa. Opisuju onoga kojemu je svega postalo previše pa čak i nesnosno, onoga komu je što dojadilo.

- **Stanje pijanstva**

Udrīlo j vā glāvu – udarilo je u glavu (Udrīla mē j tâ rakīja vā glāvu.)

Māmūrna glāvà/pijānā glāvà – mamurna glava (Danās je māmūrne glāvê aš sē j čêra napīl.)

Koncept ovih frazema odnosi se na psihičke zapreke, poteškoće prouzročene pijanstvom. Frazem donosi značenje da se netko napio i nalazi se pod utjecajem alkohola pa nije priseban. Također može biti u značenju da je osoba postala umišljena ili postala euforična oko vlastitog stanja.

6.1.5. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje

- **Način kretanja**

Bīt kod mūha prez glāvê – biti kao muha bez glave (Pohājā òkolo kod mūha prez glāvê.)

Kod prez glāvê – kao bez glave

Poredbeni frazem *bīt kod mūha prez glāvê* nastao je po uzoru na sliku bezglave muhe koja zbog gubitka glave nema orijentaciju i kreće se zbunjeno, bez cilja pritom paničareći. Frazem nosi značenje da je *što* brzo, zbunjeno, smeteno, smušeno, u panici te ima koncept brzog kretanja.

6.1.6. Frazemi kojima se opisuje čovjekov status i životne situacije

- **Financijski problemi, dugovanje**

Zadūžit se pŕiko glāvê – zadužiti se preko glave (Da bīn ti kūpīla aūto, zadūžila sān se pŕiko glāvê.)

Čovjekova nepromišljenost i brzopletost opisani su ovim frazemom, pritom pokazujući sliku čovjeka koji se zadužio više no što je u mogućnosti vratiti, onaj koji se u takvo stanje upustio bez razmišljanja o posljedicama pa sad ne može riješiti situaciju u kojoj se zatekao.

- **Izlaz iz teške situacije**

Hītit pŕiko glāvê čā – prebaciti (prevaliti) preko glave *što* (Hītila sān tō pŕiko glāvê pa se ne jādīn nā te vīše.)

Mogućnost ostavljanja stvari iza sebe i ne obazirati se više na njih opisana je kao prebacivanje preko glave probleme i teške misli. Frazem donosi značenje da teške ili neugodne životne događaje treba preživjeti i ostaviti iza sebe kako ne bi utjecali na našu budućnost. Frazem je nastao na sliku čovjeka koji prebacuje preko glave ono što mu više nije potrebno.

6.1.7. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi

- **Dosadilo je *komu što*, dosađivati *komu***

Popřtit se nà glâvu – navrh glave / popeti se na glavu *komu* (Ne navrízāj, nà vrh glâvê si mi se popřtīl.)

Skākāt po glâvī – skakati po glavi *komu* (Dicà mi skāčū po glâvī od jùtra do mrâka.)

Dosada i dosađivanje *komu* opisani su navedenim frazemima. Značenje jest da je *tko komu* dosadio i postao nepodnošljiv te se odnose na čovjeka koji namjerno *komu* dosađuje pa mu time skače po glavi ili mu se već popeo na glavu.

- **Gubitak samokontrole**

Udrīla j křv vâ glâvu – Udarila krv u glavu *komu* (Tùliko mē j razjādīl da mī j udrīla křv vâ glâvu.)

Slika na koju se ovaj frazem odnosi jest čovjek koji je pocrvenio u licu od uzbuđenja ili ljutnje. Označuje osobu koja je izgubila kontrolu nad sobom te zatim burno reagirala.

- **Jamstvo**

Dâl bīn glâvu za kegà/čâ – dao bih glavu *za koga, za što* (Dâl bīn glâvu da ôn tô nī stōrīl.)

Dājên glâvu – dajem glavu (Dājên glâvu zâ nju ako rābī.)

Kao i u nekim prethodnim frazemima i ovaj upućuje na vrlo bitan značaj glave za čovjeka budući na to da simbolizira život. *Dājên glâvu* je frazem koji prikazuje da je čovjek sto posto siguran u ono što jamči ili za onoga za koga jamči i neka vrsta cijene za okladu u kojoj sudjelujemo.

- **Ignoriranje istine, ignoriranje stvarnosti**

Držāt glâvu va melù – držati glavu u pijesku (Ne drži glâvu va melù, pogjēdāj ča dēlāš.)

Zàbit glâvu va mël – gurnuti/gurati (zabiti/zabijati i sl.) glavu u pijesak <kao noj> (Dòčīn su se posvədili, zabīl je glâvu va mël.)

Navedeni frazemi imaju značenje zanemarivanja ili ignoriranja istine, izbjegavanja suočavanja s teškim životnim situacijama u životu te zatvaranja očiju pred činjenicama. Slika po kojoj su frazemi nastali dolazi po uzoru na nojeve koji pred opasnošću zabijaju glavu u pijesak.

- **Natovariti si nepotrebnu brigu**

Nakrcät si në glâvu – natovariti (nakopati, staviti) sebi (si) na glavu *što* (Nakrcàla sän në glâvu dëla ko da ne mòre nīkī drūgī tō naćinīt.)

Frazem ima značenje preuzimanja prevelike ili nepotrebne obveze na sebe, uvlaćenje u brige i poslove koji mu nepotrebni u životu.

- **Istući koga, biti istučen**

Udrīt po glāvī – dati po glavi *komu* (Udrīt ću te po glāvī ako mu rećëš ćà sän ti reklà.)

Dobīt po glāvī – dobiti po glavi (Dòbīl je po glāvī aš je beštīmadūr.)

Ovim frazemima opisano je tjelesno zlostavljanje u kojima ili netko dobiva batine ili ih daje nekome drugome zbog učinjene gluposti ili greške.

- **Ubiti koga, biti ubijen**

Prošūpīt glâvu *kemù* – prosvirati glavu *komu* (Prošūpīt ću ti glâvu ako mi ne vñeš sōldi.)

Dëlat o glāvī – raditi o glavi *komu* (Dëlalo mi sē j o glāvī kàd sän se drūžīla s krīvimī jūdi.)

Iskät nìčigovu glâvu – tražiti čiju glavu (Īšcū mojū glâvu za nèkī vèlī sōldi.)

Skrāfīt zà glâvu – skratiti za glavu (Skrāfīt ću te zà glâvu ako jōj se čâ dogodī.)

Znêt glâvu – skinuti glavu komu (Znêt ću ti glâvu ako ne fērmâš.)

Frazemi su negativno konotirani te se odnose na ubijanje *koga* bez trunke osjećaja ili empatije. Prošūpīt glâvu *kemū* opisuje hladnokrvnu smrt uzrokovanu pucanjem u glavu. Ostali frazemi su istoga koncepta te opisuju planiranje čije smrti, pokušaj uništavanja čijeg života ili tražiti *koga* s namjerom da ga usmrte.

6.1.7.1. Mentalne sposobnosti

- **Shvatiti**

Dok dōjde z rīti vâ glâvu – dok dođe iz dupeta u glavu (Rābī čūda dok mi dōjde z rīti vâ glâvu.)

Frazem ovog koncepta opisuje čovjeka koji je došao do neke spoznaje, imao trenutak prosvjetljenja. Frazem se temelji na opreci glava-guzica koji su kao suprotni polovi pozitivno-negativno.

- **Ne moći shvatiti**

Ne grê vâ glâvu / ne uhājā vâ glâvu – ne ulazi u glavu (Nīkako mi ne grê vâ glâvu dā j šlā š njīn.)

Frazem se odnosi na nemogućnost shvaćanja onog što je rečeno, iznenađenost ili čak sumnju. Suprotni frazem od ovog bi bio *ne izlazi iz glave komu što* koji se odnosi na nemogućnost zaborava *koga/čega*.

- **Zaboraviti, ne moći zaboraviti, pamtiti**

Držät va glävì čä – držati u glavi *koga, što* (Dřži tō va glävì da ne pozäbìš čä sän ti reklä.)

Zìbit si z glävê – izbit <sebi> iz glave (Nè morèn zìbit z glävê sè tê lõše mìslì.)

Ne zìhājā z glävê – ne izlazi iz glave (Od käd sän ju vïdël, ne zìhājā mi z glävê.)

Mòta se po glävì *kèmu čä* – mota se po glavi *komu što* (Onà mi se motā po glävì cělì dän i nóc.)

Frazemi ovoga koncepta temelje se na činjenici da je bitna funkcija mozga pamćenje, što se očituje u frazemu *držät va glävì* ali i zaboravljanje što se očituje u frazemu *zìbit si z glävê*. Kao namjieran i svjestan prestanak razmišljanja frazem *ne zìhājā z glävê* donosi značenje da se *koga, što* ne može zaboraviti, uvijek se misli na *koga, što* te zapravo opisuje nemogućnost zaborava.

- **Misliti samostalno**

Mìslet svojùn glävûn – misliti svojom glavom (Ne naslìšāj jih čä ti govörē, mìslì mälō svojùn glävûn.)

Frazem opisuje čovjeka koji misli samostalno bez utjecaja tuđih mišljenja kako bi odluku donio sam na temelju svojih vjerovanja, ali i sam odgovarao za njih.

- **Misliti pod čijim utjecajem, nametanje mišljenja**

Napùnìt (nekomu) glävu – napuniti glavu *komu čime* (Napùnìlā mī j glävu z bedastöćami.)

Koncept ovih frazema jest nametanje vlastitog mišljenja drugima. *Napùnit glâvu* temelji se na metafori prikaza da je glava spremište i donosi značajke da se *komu* nameću podatci, misli, ideje, uvjerenja i sl. kao i nagovaranja koga na *što* nepotrebno te nametanje kome ideje i planove, često u manipulativne svrhe.

- Razmišljati, misliti

Mùćnut z glāvûn/promìslet z glāvûn – mućnuti glavom (Rābī mǎlo mùćnūt z glāvûn pŕvo leh stòriš nêč.)

Razbĳāt glâvu - razbijati si glavu (Zbog tvojĳih problēmĳih sǎn razbĳǎla i svojŭ glâvu.)

Mòtǎ se po glāvĳi kemŭ čǎ – Mota se po glavi *komu što* (Već čŭda dǎn mi se motǎ po glāvĳi da sǎn nêč pozǎbil.)

Mùćnut z glāvûn odnosi se na čovjeka koji razmišlja o ispravnosti učinjenih postupaka te o raznim situacijama u kojima se zatekao. *Razbĳāt glâvu* opisuje čovjeka kojeg muče vlastite misli dok pokušava pronaći izlaz iz problema. Dugo trajanje tih razmišljanja izraženo je u frazemu *mòtǎ se po glāvĳi* i opisuje vječno vraćanje istim mislima koje su osobu zaokupile.

- Opametiti koga, urazumiti koga

Pǎmēt vǎ glâvu – pamet u glavu (Mǎt mĳ j vǎvĳk govorĳla „pǎmēt vǎ glâvu“ kad sǎn šlǎ òzdomǎ.)

Zĳtirat komŭ mùhe z glāvê – istjerat *komu* muhe/bube iz glave (Kǎd te opǎlĳn, ću ti zĳtirat tē mùhe z glāvê.)

Zĳbit z glāvê – izbiti iz glave *komu koga, čega* (Zĳbit ću ti z glāvê te pŕkarĳjê.)

Koncept ovih frazema je opametiti sebe ili nekoga drugoga, upućuje da je dosta zabave i navodi osobu da treba biti razumna i staložena. *Zĳtirat komŭ mùhe z glāvê* u značenju je da treba natjerati koga da odustane od ludih zamisli i glupih ideja.

6.2. Frazemi kojima se opisuje količina

- **Veća količina, mnogo**

Krcätā j glāvā – puna je glava *komu čega* (Krcäta mū j glāvā bedastôc.)

Koncept ovog frazema jest opisivanje količine čega u primjeru navrh glave koji ukazuje da je čega dovoljno, više no što treba.

6.3. Frazemi kojima se ne može odrediti pripadnost ni jednoj od podskupina

Glāvûn i brādûn – Glavom i bradom (Došâl je sîmo glāvûn i brādûn).

Trûdnā glāvâ – umorna glava (Trûdnā mī j glāvâ nīsân se dospêl odmořit.)

Frazem glāvûn i brādûn koristi se kada se želi naglasiti točno određena osoba; netko osobno. Umorna glava opisana je frazemom trûdnā glāvâ u semantičkom talogu odnosi se na glavu iscrpljenu od misli, briga i problema.

7. ZAKLJUČAK

Cilj ovoga završnog rada bio je prikupiti i konceptualno analizirati somatske frazeme sa sastavnicom glava u mjesnom govoru Grobnika. Uz pomoć posebno sastavljenog *Upitnika* prikupljena su 94 somatska frazema. Frazemi su konceptualno analizirani po klasifikaciji Barbare Kovačević *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Podijeljeni su u deset podskupina:

1. Frazemi kojima se opisuju čovjekove osobine (zabilježili smo jedan frazem) npr. *běľā glāvā*.
2. Pozitivne ljudske osobine (zabilježili smo osam frazema) npr. *imět sòli va glāvì*.
3. Negativne osobine čovjeka (zabilježili smo devetnaest frazema) npr. *póc glāvûn kroz zíd*.
4. Osobine koje se ne mogu odrediti kao isključivo pozitivne ili negativne (zabilježili smo jedan frazem) npr. *bīt mrzlê glāvê*.
5. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitog ili tuđeg djelovanja (zabilježili smo dvadeset i devet) npr. *živūc živu glāvu*.
6. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje (zabilježili smo dva frazema) npr. *kod prez glāvê*.
7. Frazemi kojima se opisuje čovjekov status i životne situacije (zabilježili smo dva frazema) npr. *hītīt prīko glāvê čā*.
8. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi (zabilježili smo dvadeset i devet frazema) npr. *popřtīt se nā glāvu*.
9. Frazemi kojima se opisuje količina (zabilježili smo jedan frazem) npr. *krcātā j glāvā*.
10. Frazemi kojima se ne može odrediti pripadnost ni jednoj od podskupina (zabilježili smo dva frazema) npr. *glāvûn i brādûn*.

Uočavamo da su somatski frazemi sa sastavnicom glava brojni te da za neke od njih ne postoji isključivo jedan frazem kojim se može opisati isto stanje, osobina ili odnosi među ljudima. Budući da je *glava* simbol života, mudrosti i čovjeka općenito, nije čudno da se frazem javlja u mnogim oblicima i da za mnogo osobina, stanja ili međuljudskih odnosa postoji zaseban frazem koji im pripada i opisuje ih pomoću metafore ili

simbolike značenja. Najplodniji su frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitog ili tuđeg djelovanja te frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi.

Prikupljeni frazemi u ovom istraživanju prikazuju i čuvaju jezično blago mjesnoga govora Grobnika, ali i same Grobnišćine, koje nam je povjereno na čuvanje od naših starih i samim time postalo naše nasljeđe koje vrijedi čuvati i za buduće naraštaje. Iako se ovaj završni rad bavi isključivo somatskim frazemima sa sastavnicom *glava*, za terenskoga istraživanja uočena je prisutnost brojnih drugih frazema s drugim somatskim sastavnicama koje se u nekim slučajevima podudaraju s istraživanom sastavnicom.

Radi očuvanja baštine i bogatstva našega govora, valjalo bi istražiti i zapisati ostale frazeme.

8. SAŽETAK

U ovom radu konceptno je analizirano 94 somatskih frazema sa sastavnicom glava u mjesnom govoru Grobnika koji su prikupljeni terenskim istraživanjem uz pomoć nekolicine odabranih ispitanika s područja Grobnišćine. Frazemi su podijeljeni u semantičke skupine prema značenju. Svi frazemi ubrajaju se u skupinu frazema koji se odnose na čovjeka, te njegove podskupine: Frazemi kojima se opisuju čovjekove osobine, pozitivne ljudske osobine, negativne osobine čovjeka, osobine koje se ne mogu odrediti kao isključivo pozitivne ili negativne, frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitog ili tuđeg djelovanja, frazemi kojima se opisuje čovjekov status i životne situacije, frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi, frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema radu, frazemi kojima se opisuje količina. Pronađen je samo jedan frazem kojime se opisuje količina. Frazemi kojima su opisani vremenski i prostorni odnosi u ovome radu nisu zabilježeni. Uz analizu frazema u radu je opisan naglasni sustav ovog mjesnog govora, dosadašnja istraživanja frazeologije te je opisan mjesni govor i neke značajke mjesta Grobnišćine.

Svi prikupljeni frazemi imaju pripadajući primjer rečenice u govoru.

Ključne riječi: dijalektna frazeologija, konceptna analiza, somatski frazem, glava, mjesni govor Grobnika, čakavsko narječje, ikavsko-ekavski dijalekt.

SUMMARY

In this paper, 94 somatic phrases with a head component in the local speech of Grobnik were conceptually analyzed, which were collected through field research with the help of a few selected respondents from the area of Grobnišćina. Phrases are divided into semantic groups according to meaning. All idioms are included in the group of idioms related to man, and its subgroups: idioms that describe human characteristics, positive human characteristics, negative human characteristics, characteristics that cannot be determined as exclusively positive or negative, idioms that describe human states and the results of one's own or others' actions, idioms that describe a person's status and life situations, idioms that describe a person's behavior and interpersonal relationships, idioms that describe a person's attitude to work, idioms that describe quantity. One phrase was found to describe quantity. Phrases that describe temporal and spatial relationships are not recorded in this paper. In addition to the analysis of idioms, the

paper describes the accent system of this local speech, previous research on phraseology, and describes the local speech and some features of Grobniščina.

All collected idioms have a corresponding example of a sentence in speech.

Key words: dialect phraseology, concept analysis, somatic idiom, head, Grobnik local speech, Chakavian dialect, Ikavian-Ekavian dialect.

9. LITERATURA

- Kovačević, Barbara. 2012. *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Lukežić Iva, Zubčić Sanja. 2007. *Grobnički govor XX. Stoljeća*. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.
- Menac, Antica. 2007. *Hrvatska frazeologija*. Knjigra. Zagreb.
- Menac Antica; Fink Arsovski, Željka; Venturin, Radomir. 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.
- Zykova, Irina. 2019. *Konceptosfera kulture i frazeologija, Teorija i metode lingvokulturološkog proučavanja*. Srednja Europa. Zagreb
- Peruško Marija. 2010. *Rječnik medulinskoga govora*. Medulin.
- Peruško, Marija. 2019. *Frazeološki rječnik medulinskoga govora*. Mendula. Medulin.
- Vranić Silvana, Vulić Sanja. 2008. *Grobnički govori u svjetlu novijih istraživanja*. Čakavska rič XXXVI. br 1-2.
- Lukežić, Iva. 1988. *Grobnička čakavština (fonološki i morfološki sustav)*. Grobnički zbornik 1: 239-263. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.
- Lukežić, Iva. 1992. *Grobnička čakavština u vremenu i prostoru*. Grobnički zbornik 2: 116-123. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.
- Lukežić, Iva. 1994. *Teorijske i metodološke postavke za izradbu rječnika grobničkog govora*. Grobnički zbornik 3: 64-70. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.
- Bogović, Sanja. 1996. *Frazeologija grobničkih govora*. Grobnički zbornik 4: 341–362. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.
- Lukežić, Iva. 1998. *Izvešće o početku izrade Rječnika grobničkog govora*. Grobnički zbornik 5: 419-423. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.
- Bogović, Sanja. 1998. *Izvešće o radu na Grobničkom rječniku*. Grobnički zbornik 5: 424-429. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.
- Lukežić, Iva. 1995. *Dok je grobničke čakavice, bit će i Grobničana*. Intervju. Novi list 5. i 6. siječnja.

Lukežić, Iva. 2021. *Iva Lukežić i Grobnišćina*. Grobnički zbornik 11: 21-29. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.

Lukežić, Iva. 1995. *Grobnički pisci XX. Stoljeća*. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.

Zubčić Sanja, Šupljika Darja. 2015. *Jezične mijene u grobničkom govoru*. Hrvatski dijalektološki zbornik 20 (2016).

Menac, Antica. 1970./71. *O strukturi frazema*. Jezik, br.1: 1. Zagreb.

Fink-Arsovski, Željka. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. FF press. Zagreb.

INTERNETSKI IZVORI

Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine <https://grobnik-katedra.hr/> (pristupljeno 1. 8. 2024.)

Hrvatski jezični portal <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristupljeno 1.8.2024.)

Hrvatska enciklopedija <https://www.enciklopedija.hr/> (pristupljeno 1.8.2024.)

Državni zavod za statistiku <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pristupljeno 5.9.2024.)

10. PRILOZI

Slika 1 Dijalektološka karta Grobnišćine i njezinog okružja (Lukežić Iva, Zubčić Sanja. 2007. *Grobnički govor XX. Stoljeća*. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.)